

MAJA LUNDE

Lilē ir Saulės sergētoja

Bestselerio „Sniego sesė“ autorės knyga

Iliustravo LISA AISATO

MAJA LUNDE
Lilē ir Saulės sergėtoja

Iliustravo LISA AISATO

Iš norvegų kalbos vertė
Alvyda Gaivenienė

VILNIUS 2021

Maja LUNDE
Solvokteren
Kagge Forlag AS, Oslo, 2020

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: perduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Šios knygos leidimą remia NORLA

© Text: Maja Lunde

© Illustrations: Lisa Aisato

First published by Kagge Forlag AS, 2020

Published in agreement with Oslo Literary Agency

© Alvyda Gaivenienė, vertimas į lietuvių kalbą, 2021

© „Tyto alba“, 2021

ISBN 978-609-466-544-8

Kai užsimerkiu, tebejuntu saulės spindulius it adatėles besmaigstant skruostus ir nosį. Tas jausmas nepanašus į joki kitą, tačiau nuo šilumos mano širdis sąla, o mintys tampa šviesesnės. Šitaip vis mėginu įsivaizduoti, kas gi ta saulė, kadai kadžių pradinusi. Tuomet man tebuvo vieni metukai.

Mano gyvenime saulės nėra. Manajame pasaulyje ant laukų ir miškų be paliovos pliaupia lietūs, lašai tyška ant stogų ir, pažirę tūkstančiais smulkiausių purslelių, pliump-teli į balutes. Čia nėra nei vasaros, nei rudens, nebūna ir žiemos bei pavasario, kuris, anot senelio, buvęs pats gražiausias iš visų metų laikų. Nėra nei dienos, nei nakties, vien tik amžina prieblanda. Viršum kalnų spingso menkutė blausi švieselė, o visa aplinkui užlie-jusi tamsa. Bokšto laikrodis turgaus aikštėje nurodo mums, kada laikas gultis, o kada – keltis. Mano pasaulyje vyrauja prietema ir drėgmė. Diena iš dienos vien lietus ir darga-na, ir niekada anei žaibo, anei perkūnijos. Ir jeigu vieną dieną senelis nebūtų pamiršęs pasiimti į darbą savo lauknešėlio, o aš nebūčiau išsiaiškinusi, kokią paslaptį jis slepia savo šiltnamyje, veikiausiai šitaip būtų ir likę, tamsa ir sunkumai būtų tęsęsi amžinai.

Tik jam išėjus ant stalo pastebėjau duoną. Tai buvo padžiūvusi menka duonos kriaukšlė, jos toli gražu neužtektų pamaitinti suaugusį vyriškį, tačiau vien jos teturėjo-me, kai nebeliko daržovių.

Puoliau prie durų paskui senelį, tikėdamasi jį dar išvysti, bet jis jau buvo nuėjęs. Kiek pastovėjau susimąsčiusi, laikydama gabalėlį duonos rankose, tuomet suvyniojau jį į skepetaitę, įsikišau į prijuostės kišenę ir užsimečiau gerokai per didelį lietpaltį nuo lietaus, padovanotą kažkieno, kam manęs pagailo. Garsiai niekas apie tai neužsimindavo, bet buvo daug tokių, kurie manęs gailėjosi. Našlaitėlė Lilė. Pastebėdavau, kaip suaugusieji mane nužvelgia, o retsykais, kai eidavau pro šalį, imdavo tyliai kuždėtis tarpusavyje. Prie to jau buvau pripratusi, nes kiek tik save pamenu, visuomet ir buvau našlaitėlė.

Lauke kuo ramiausiai lynojo, lašai varvėjo vingriais dryžiais it iš dangaus besidriekiančiais ilguteliais šiaudais.

Šalia namų telkšojo trys didžiausios balos, per didelės, kad įstengčiau jas peršokti, todėl nebuvo kitos išeities, kaip tik jas perbristi. Ju-tau, kaip vanduo pro skylutę tamsiuose aulinukuose sunkiasi vidun ir mano

kojos peršlampa. Kaskart man žengus žingsnį guminiuose batuose žliugsėjo – žliugt žliugt. Nekenčiau šlapių kojų.

Tai buvo iš visų bjauriausias dalykas, jausdavausi beveik taip pat kaip ir permirkus pečiams. Juos sušlampi perdėm ilgai kiūtodamas lietuje net ir su lietpalčiu. Galiausiai ir pats standžiausias drabužio audinys neatsilaiko prieš vandenį, lašeliai ima sunktis palei kaklą ir prasismelkia pro siūles. Ypač ties pečiais. Kai sudrėksta pečiai, supranti, kad laikas eiti vidun.

Skuodžiau tekina kelio pusėn, tačiau stabtelėjau pastebėjusi Tomą su Tėja. Juodu žaidė upeliūkštyje, tekančiame pro mūsų namus. Tėja dainavo, o jos jaunesnis broliukas mėgino niūniuoti melodiją. Tai buvo man gerai žinoma daina, ją mokėjo visi mūsų miestelyje:

*Saulužė mano, drauge miela,
Ilgiuos tavęs ir tavo šilto glėbio.
Nebus daugiau jau vasarų, pavasarų, žiemų.
Daugiau nei šimtą metų nelankai tu mūs.
O mums teliko guostis lietumi.
Amžinoje rudens nakty
Mums guostis tenka lietumi.*

Bedainuodami jie bandė balutes užtvenkti. Manojų miestelio vaikai nuolat statydavo užtvankas, jiems tai puikiai sekėsi, o Tėjai – iš visų geriausiai. Šiandien ji užtvėnkė ant kalnelio tekančią upokšnį, iš viršaus vanduo krito žemyn ant vandens malūnėlio, kurį ji buvo sumeistravusi iš skiedrelių. Tomas suplojo katučių, kai ratas ėmė nepaliaujamai suktis.

– Puiku, – pagyriau.
Grižtelėjusi Tėja linktelėjo.

– Dar neužbaigiau. Norėčiau sukonstruoti didesnę ratą, – aiškino ji. – Tuomet galėtume panaudoti iš jo gaunamą energiją. Sakykime, kad ir šviesai išgauti.

– Šviesa! – apsidžiaugė Tomas.

– Kaip sumanu, – ištariau.

– Nepaprastai gudru! – Tomas sušniurkštė ir persibraukė ranka nosį. Jis, aišku, ir vėl peršalęs, nes nuolatos vaikšto sušlapusiomis kojomis.

– O kur tu eini? – pasiteiravo Tėja. – Gal nori pasilikti su mumis? Statyti drauge?

– Einu pas senelį, – atsakiau. – Į šiltadaržį.

– O, taip, suprantu, – ji kiek nuliūdo. – Ar atneši daržovių?

– Ne, – aiškinau aš, – tik perduosiu jam lauknešėlį.

Išsitraukiau ryšulėlį ir parodžiau jiems.

– Bet šį bei tą juk galėtumei atnešti? – neatlyžo Tomas. – Kad ir morką?

Papurčiau galvą.

– Nežinau, ar šiandien jis ko nors turės. Be to, senelis niekad neleidžia man padėti jam. Visuomet pats nori neštis daržoves į turgų.

– Kvaila, – ištare Tomas. – Ir tu niekada nebuvai viduje?

– Ne, – atsakiau šypsodamasi. – Puikiai žinai, kad nebuvau.

– Taip, – atsiduso berniukas. – Kuo puikiausiai.

Nuo lietaus saugančio drabužio gobtuvas nuslydo jam bežaidžiant, ir aš atkreipiau dėmesį, koks jis liesas ir išblyškęs. Pamačiau, kad jis sulysęs dar labiau nei tuomet, kai anąkart matėmės. Grįžtelėjau į Tėją. Ji buvo panaši į brolių, taip pat liesut liesutėlė ir blyškiaodė. Tarytum jie kasdien būtų vis labiau traukęsi.

Molyne virtusiu keliuku išskubėjau iš kiemo, pasisveikinau su piemeniu Jonu, gėnančiu savo avis per turgaus aikštę. Avių vilna buvo apskretusi, o piemens paraginta banda kiek išsklido į šalis. Praėjau pro ūkininkę Aną, kiaurai peršlapusią, avinčią purvu aptekusiais auliniais batais. Ji man linktelėjo, dėdama pavalkus ant savo senos perkarusios kumelės ir kinkydama ją į vežimą. Gyvulys buvo sulysęs kaip ir pati šeimininkė. Vieni

kaulai, kaip ir mes visi... Matyt, ir aš pati buvau sudžiūvusi, it šaka. Nebepreisimenu, kada man paskutinį kartą reikėjo didesnio numerio batų. Gal todėl jie buvo skylėti it rėtis. Juos nudrengiau jų nė neišaugusi.

Pagaliau pasiekiau kitą miestelio galą. Čia plytėjo laukai, kuriuose keletas ūkininkų augino javus, taip pat ir ganykla, kurioje pora karvučių gausybėje nupilkusių šiaudų ieškojo vieno kito žalesnio. Laukais sekiau paskui siauras vėžes, kiek įmanydama stengiausi eiti viduriu, kad dar labiau nesuslapčiau kojų. Ir galų gale priėjau senelio šiltnamį. Jis stovėjo lygumoje ant sausos žolės, šalia tankių brūzgynų, o už jų driekėsi miškas – juodų šakų ir kamienų siena. Eglė prie eglės, ir taip iki pat kalnų; juos tolumoje nuo jų pačių sklindančioje silpnoje šviesoje vos ne vos galėjai įžiūrėti.

Niekados neidavome gilyn į miško tankmę, mums, šiukštu, niekas to neleisdavo. Saugokitės miško, sakydavo suaugusieji, ten niekas neauga ir yra taip tamsu, kad tą akimirką, kai tik atsidursite medžių apsupty, tuoj nebesumosite krypties. Gali nutikti taip, kad vos įžengęs į mišką jau neberasi kelio atgal.

Kai dar buvome mažesni, būdavo, su Tėja žaidžiame, kaip įkeliame koją į mišką. Sėliname palei juodus medžių kamienus, kur pasislėpusios tūno baugios būtybės, ketinančios mus pagriebti. Tos baugios būtybės buvo Tėjos mintis. Jai atrodė, kad miške turėtų būti ko nors daugiau nei negyvi medžiai ir tamsa, jai atrodė, kad suaugusieji kažką nuo mūsų slepia, greičiausiai – pabaisą. Vieną vakarą ji išgirdo tėvus šnibždantis. Jos tėtis buvo ką tik grįžęs iš varnų medžioklės ir miško glūdumoje, medžių tankmėj išvydęs būtybę: dvi švytinčias akis tamsiame veide. Dėjęs į kojas nė neatsigręždamas. Po to įvykio jis medžiodavo varnas tik laukuose. Tačiau mudvi su Tėja ir toliau įsivaizduodavome miško baidyklę... Beje, jau senokai neleidome laiko drauge. Tėja buvo metais už mane jaunesnė. Anksčiau nemaniau, kad metų skirtumas gali ką nors reikšti, visgi pastaruoju metu galvoju, kad trylika mėnesių mudviem lemia daug. Jai vis dar norėjosi statyti užtvankas ir žaisti su vandeniu, o man jau buvo nusibodę žaidimai prie to upokšnio, žaidimai apie miške tūnančias pabaisas. Bet nežinojau – ir ką gi dar galėčiau jai pasiūlyti?

Ką veikia žmonės tuomet, kai liaujasi žaidę? Ar vien tik eina pasivaikščioti? O gal sėdiniuoja turgavietėje ir šnekučiuojasi nieko neveikdami? Negalėčiau Tėjai šito pasiūlyti, ji išmanęs tik pasijuoktų.

Galiausiai priėjau šiltadaržį. Pro stiklą nuo visų lubose įtaisytų lempų sklido šviesa, ir tai buvo vienintelis šviesos šaltinis, kurį gavo augalai. Daugiau įžiūrėti nepavyko, nes visos stiklinės sienelės buvo uždangstytos popieriais, o į vidų užėti galėjo tik senelis. Niekada neišdrįsau jo pasiteirauti, kodėl. Buvo ir daugiau klausimų, kurių neįstengiau jam užduoti.

Veikiausiai turi stebuklingo mėšlo, seneliui sakydavo miestelio žmonės ir nusikvatodavo. Bet jie niekuomet nelaukdavo, kol jis atsakys ar paaiškins. Kol senelis kas trečią dieną vis ateidavo į miestelį gausiai nešinas šviežiomis daržovėmis, visi buvo patenkinti. Atsinešdavo kraujo raudonio pomidorų, ryškiai oranžinių morkų, tamsiai žalių agurkų, sunokusių pupelių, besislepiančių tarp mažų saldžių žirnelių, traškančių ir tarytum šokinėjančių burnoje juos valgant.

Kartkartėmis pagalvojusi apie senelį imdavau juo didžiutis. Turbūt jis buvo pats svarbiausias žmogus miestelyje. Esu tikra – jeigu ne jis, mes visi būtume numirę iš bado. Todėl taip jau nutiko, kad visa, kas vyko šiltadaržyje, buvo paslaptis.

– Seneli? Ar tu čia?

Priėjusi prie durų pasibeldžiau. Šiapus stiklo kabojo didžiulė iškaba: „Prašalaičiams įeiti draudžiama“.

Niekas neatsiliepė.

Dar sykį pamėginau belstis.

– Seneli? Čia aš. Atnešiau tau duonos.

Priglaudžiau ausį prie durų ir įsiklausiau. Viduje buvo tylu, ir man atrodė, kad tik vos ne vos girdisi menkas zvimbescs, veikiausiai ne nuo ko kita, o nuo lempų.

Užėjau už šiltnamio kampo ir toliau slinkau palei ilgąją sieną. Retai kada būdavau taip arti kaip dabar. Senelis man tai uždraudė, ir tai buvo pirmas kartas, kai jis tapo toks griežtas. Šiltadaržio venk, įspėdavo jis, tau ten nėra ką veikti.

Aišku viena – turiu grįžti namo.

Tenorėjau perduoti jam lauknešėlį, kad neišalktų triūsdamas kiaurą dieną.

Stabtelėjau ties atokiausiu kampu ir atsargiai pabeldžiau į stiklą.

– Ei?

Vis dar jokio atsakymo. Prisispaudžiau veidu prie stiklo ir kai ką aptikau – ogi plyšą popieriuje. Tik plyšelį tarp popieriaus lapų, bet ganėtinai didelį, kad šį tą įžiūrėčiau.

Pasilenkiau ir ėmiau stebeilyti.

Iš pradžių apžilpau. Šviesa viduje buvo tokia ryški, balta ir stipri, jog teko pamirskėti, kad akys priprastų.

Tuomet priešais pastebėjau suolą, ant jo stovėjo vazonai su augalų daigais.

Nė nebežinau, kiek kartų stengiausi įsivaizduoti senelio šiltnamį – žalius didžiulius augalus po stipriai šviečiančiomis lempomis palubėje, vešlius krūmus ir žolę ant žemės, įvairiaspalves daržoves ir vaisius, karančius ant šakų ar styrančius iš žemės.

Tačiau nieko panašaus nepamačiau. Čia augo tik blausūs menki daigai. Liauni ir niekam tikę augaliūkščiai, visiškai nepanašūs į tuos, kurių kartkartėmis išdygdavo laukuose, bet kurie neatsilaikydavo per pirmąsias liūtis. Šalimais gulėjo pora švelniai rausvų gumbelių, kuriuos maniausi esant ridikėlius.

Dar labiau prigludau, stengdamasi įžiūrėti šviežių viliojančių daržovių, kokių senelis mums parnešdavo į miestelį kas trečią dieną. Tačiau nepastebėjau nieko kita, kaip tik blyškius želmenis ir menkučius nupiepusius augaliukus.

Mano širdis daužėsi. Vėl nuskubėjau prie durų. Nesibeldusi ryžtingai jas atlapojau. Ir pirmąkart įkėliau koją į senelio šiltadaržį.

Kiek tik save atmenu, vis svajodavau, kad įvyktų kažkas, kas viską apverstų aukštyn kojom. Kad kažkas pasikeistų mano gyvenime ir pasaulyje, kad gyvenimas imtų ir pagerėtų. O visų labiausiai, be to, kad nebūčiau našlaitė, troškau pamatyti pavasarį.

– Ar galėtum papasakoti apie metų laikus? – sykį, dar būdama visai nedidelė, sėdėdama ant lovos krašto paprašiau senelio. – Ar papasakotum man apie vasarą, rudenį ir žiemą? Ir apie pavasarį?

Tą pačią dieną išgirdau vyresnius berniukus šnekučiuojantis turgaus aikštėje, kad metai dalijami į keturias dalis, vadinamas metų laikais. Laimei, seneliui norėjosi kalbėti. Jis aiškino apie vasarą, nuklotą gėlių kilimais, ir apie šviesias naktis birželį, liepą ir rugpjūtį. Apie rudenį, rugsėjo ir spalio mėnesius, patį turtingiausią metų, kai žemė dosni avižų ir kviečių, o daržovių lysvės net sprogsa nuo derliaus. Senelis papasakojo apie šalną, kuri tarsi lengvu audeklu uždengdavo mūsų miestelį lapkričio mėnesį, ir apie storą žiemos sniego antklodę, kuri paslėpdavo visą bjaurastį ir pilkumą tamsiaisiais mėnesiais – gruodį, sausį ir vasarį. Senelis kalbėjo ir apie pavasarį, gražiausią metų laiką, kai visas pasaulis bunda iš žiemos įmygio, o gamta išsyk taip netikėtai keičiasi maždaug kovo,

balandžio ir gegužės mėnesiais, apie dygstančias sėklas, apie sprogtančius medžių pumpurus ir apie juodąją strazdą, parskridusį ir treliuojantį savo ilgas gražias giesmeles. Taip pat senelis užsiminė ir apie saulę, švytintį ugnies kamuolį, keliaujantį dangumi iš rytų į vakarus, kuris pradingdavo naktimis ir sugrįždavo kitą rytą. Tai jis pavasariop priversdavo viską užaugti iš nieko. Tai saulė leido gamtai barstyti gyvybės sėklą visą vasarą, o vėliau užleisdavo vietą žiemai. Tuomet saulė imdavo su mumis žaisti slėpynių, kalbėjo senelis, tapdama blausesnė ir vėsesnė, ir beveik visiškai pradingdavo, suteikdama progą šalčiui. Tačiau kitą pavasarį ji sugrįždavo tokia pat stipri ir kupina jėgų kaip ir anksčiau.

Pavasaris, dingtelėjo man, o, kad galėčiau patirti, kas tai yra pavasaris! Kad taip pajutus, jog kažkas išties pasikeis, kad pasaulis visuomet nebus toks pats.

– Ar esu mačiusi saulę? – paklausiau senelio. – Juk ją regėjau, tiesa?

– Taip, Lile, – atsakė jis. – Esi ją mačiusi.

Paprastai senelis kalbėdavo lėtai. Veikiausiai todėl, kad nuolat būdavo išsekęs ir nuilsęs nuo darbų. Arba todėl, kad buvo liūdnas, nepermaldaujamai liūdnas dėl visko, ką praradome. Jis judėjo iš lėto ir atsargiai, tarsi būtų ėjęs ilgėlių lauku, nesibaigiančia pieva, iš kurios niekados nepavyktų išeiti.

– Pirmaisiais tavo gyvenimo metais saulė dar egzistavo, – porino senelis.

– Prisimenu, – pratariau. – Rodos, prisimenu.

– Bet juk buvai tokia mažytė?

– Junti, tarsi nosį kas smaigstyte smaigstyto, tiesa?

– Na, galima vadinti ir taip, savotišku smaigstymu, – šyptelėjo jis.

– Ir tuomet saulė prapuolė?

– Taip. Kai tau suėjo metukai, saulė pradingo. Prapuolė ir nebegrižo.

Jis liūdnamai pažvelgė į mane. Tuomet palinko į priekį ir ištiesė rankas. Akimirka jis buvo taip arti manęs, kad pamaniau, jog apsikabins. Jis tiesia rankas, toptelėjo man, tuoj tuoj jomis apglėbs mane ir priglaus prie savęs. Užgniauzė kvapą, mat troškau, kad jis mane stipriai apkabintų ir pasijusčiau saugi jo glėbyje, – šitaip tėvai ir seneliai savo vaikams ir vaikaičiams išreiškia savo rūpestį ir meilę, o aš mažiau, kaip jausiuosi, ar jo barzdos šeriai durs, o gal kaip tik bus labai nuoširdus ir neįprastas.

Tačiau to nenutiko. Senelis taip ir liko sėdėti, rankų jau nebetiesė į priekį, nesišliejo artyn. Jis tik vos vos kilstelėjo ranką ir kiek nerangiai palietė manąją. Per megztuką vos tai pajutau.

Nurijau gerklėje susikaupusį gumulą.

Mudu su seneliu ne iš tų, kurie mėgtų apsikabinti.

Ir tai nieko nereiškė. Viskas ir taip gerai.

Tiesą sakant, mane pavadino aukštos, saulę mėgstančios gėlės vardu, bet verčiau jau būčiau vadinusis kitaip, it nedidelis ir drovus, pavėsį mėgstantis augalėlis. Kai kas veši ir menkoje šviesoje, ir be priežiūros – kaip tik tokia aš ir buvau.

Senelis pakilo, aiškiai nebenorėdamas praverti burnos. Jis žengė tiesiai prie židinio ir įmetė rąstgalį. Atrodė vangus ir nusiminęs. Vargšas senelis, pagalvojau aš, jis toks pavargęs, kiaurą dieną vienas pluša šiltadaržyje, ničnieko neįsileisdamas. Bet apie tai neužsiminiau. Paprasčiau viską taip ir palikti.

– Saulė dingo, kai buvau mažytė, ir ji nepasirodys dar visą šimtą metų, tiesa? – teistariau. – Visai kaip dainoje?

Ugnis apėmė rąstgalį, o senelio veidą nušvietė liepsna.

Viena žymiausių norvegų rašytojų MAJA LUNDE (Maja Lundė),
sukūrusi nepamirštamą kalėdinę istoriją vaikams „Sniego sesė“,
šįkart kviečia leistis į užburiančias pavasario ir saulės paieškas.

*Kai užsimerkiu, tebejuntu saulės spindulius it adatėles besmaigstant skruostus ir nosį.
Tas jausmas nepanašus į joki kitą, tačiau nuo šilumos mano širdis syla,
o mintys tampa šviesesnės. Šitaip vis mėginu įsivaizduoti, kas gi ta saulė,
kada kadžių pradingusi. Tuomet man tebuvo vieni metukai.*

Našlaitė Lilė su seneliu gyvena pasaulyje, kuriame niekada nepasirodo saulė. Čia nėra nei dienos, nei nakties, nesikeičia metų laikai, vien tik amžina prieblanda ir be paliovos pliaupia lietus. Senelis kasdien keliauja rūpintis daržovėmis ir vaisiais, kad jų turėtų miestelio gyventojai, o Lilė dienas leidžia klajodama permirkusiomis gatvėmis ir svajodama apie kitoki, geresnį, pasaulį. Visų labiausiai, be to, kad nebūtų našlaitė, ji trokšta pamatyti PAVASARĮ. Kai atrodo, kad tamsa ir sunkumai niekada nesibaigs, staiga viską aukštyn kojom apverčia senelio namie pamirštas lauknešėlis. Skubėdama paskui senelį į šiltadaržį, mergaitė netikėtai aptinka slaptą takelį, vedantį miško tankmėn. Lilė žino, kad miestelio vaikams, šiukštu, draudžiama artintis prie šio baugiais pasakojimais apipinto miško, bet šįkart smalsumas nugali ir ji leidžiasi takeliu tarp tamsių eglių kamienų. Taip prasideda išbandymų, paslapčių ir vilties kupina kelionė. Vilties pamatyti saulę ir pagaliau sulaukti pavasario!

„Lilė ir Saulės sergėtoja“ – kerinti istorija, kuri privers patikėti
stebuklais ir pripildys širdį pavasario ilgesio.

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt